

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA BOLALARNI MAKTABGA
TAYYORLASHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARI

Jurayeva E'zoza Orif qizi
Sadinova Madina Raximjon qizi
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchilari

CONTEMPORARY PEDAGOGICAL APPROACHES TO SCHOOL READINESS
IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Jurayeva E'zoza Orif qizi
Sadinova Madina Raximjon qizi
Teachers of the Qashqadaryo Pedagogical College

Annotatsiya: *Mazkur maqolada bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonining pedagogik asoslari va zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Maktabga tayyorgarlik bolaning kognitiv, ijtimoiy-emotsional, nutqiy va jismoniy rivojlanishini o'z ichiga oluvchi kompleks jarayon sifatida qaraladi. Maqolada kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan pedagogik yondashuvlar asosida bolalarni maktabga tayyorlashning samarali usullari yoritiladi. Tadqiqot natijalari maktabga tayyorgarlik jarayonida interfaol metodlar va integrativ yondashuvlardan foydalanish muhimligini ko'rsatadi.*

Kalit so'z: *maktabga tayyorgarlik, maktabgacha ta'lim, pedagogik yondashuvlar, kompetensiya, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, interfaol metodlar, bolalar rivoji.*

Abstract: *This article analyzes the pedagogical foundations and modern approaches to preparing children for school education. School readiness is considered as a complex process that includes the cognitive, socio-emotional, speech, and physical development of a child. The article highlights effective methods of preparing children for school based on competency-based, learner-centered, and activity-based pedagogical approaches. The research findings demonstrate the importance of using interactive methods and integrative approaches in the process of school readiness.*

Keywords: *School readiness, preschool education, pedagogical approaches, competence, socio-emotional development, interactive methods, child development.*

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarni maktabga tayyorlash dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Chunki maktabga tayyorgarlik darajasi bolaning keyingi o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Maktabga tayyor bola nafaqat bilimga ega, balki o'qishga motivatsiyalangan, muloqotga kirisha oladigan, o'z xatti-harakatlarini boshqara oladigan shaxs sifatida shakllangan bo'lishi zarur.

Shu nuqtai nazardan, bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi

pedagogik yondashuvlar asosida bolalarni maktabga tayyorlashning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishdan iborat.

Maktabgacha ta'lim tizimida bolani maktab ta'limiga puxta tayyorlash masalasi pedagogika va bolalar psixologiyasining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bolaning maktabga tayyorligi uning keyingi o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabga tayyorgarlik faqatgina harf tanish yoki sanashni bilish bilan cheklanmaydi, balki bolaning aqliy, nutqiy, ijtimoiy-emotsional hamda jismoniy jihatdan yetuklashuvini nazarda tutuvchi murakkab pedagogik jarayon sifatida talqin etiladi.

Pedagogik nuqtai nazardan maktabga tayyorgarlik bolaning yangi ta'lim muhitiga kirib borishi, undagi qoidalarni anglash, topshiriqlarni tushunish va bajarish, o'z xatti-harakatini boshqarish, tengdoshlari va kattalar bilan samarali muloqotga kirisha olishini ta'minlaydigan zarur bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar tizimini shakllantirishdir. Bu jarayon uzviy, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etilgandagina kutilgan natijani beradi.

Maktabga tayyorgarlik bu bolaning maktab ta'limiga moslashishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirish jarayonidir. Ushbu tayyorgarlikning pedagogik mohiyati shundan iboratki, bola maktab hayotiga nafaqat intellektual jihatdan, balki shaxsiy, ijtimoiy va amaliy faoliyat nuqtai nazaridan ham tayyor holga keladi. Mazkur jarayonning pedagogik mazmuni bir necha muhim jihatlarda namoyon bo'ladi. Birinchidan, bola o'quv faoliyatiga ichki tayyorlik hosil qiladi, ya'ni unda bilishga qiziqish, yangilikni o'rganishga intilish, topshiriqni oxirigacha bajarishga odatlanish shakllanadi. Ikkinchidan, u jamoadagi o'z o'rnini his qila boshlaydi, o'z tengdoshlari bilan hamkorlik qilish va pedagog talablariga rioya etish ko'nikmasini egallaydi. Uchinchidan, bolaning bilish jarayonlari takomillashib, maktab darslarini o'zlashtirish uchun zarur psixik poydevor yaratiladi. Shu ma'noda maktabga tayyorgarlik bolaning umumiy kamolotini ta'minlaydigan, maktabgacha ta'lim bilan boshlang'ich ta'lim o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni mustahkamlovchi muhim pedagogik bosqichdir.

Maktabga tayyorgarlik ko'p qirrali jarayon bo'lib, u bir nechta o'zaro bog'liq tarkibiy qismlardan iborat. Ularning har biri bolaning maktabga moslashuvida alohida ahamiyatga ega. Kognitiv tayyorgarlik bolaning bilish jarayonlari rivojlanganlik darajasini anglatadi. U fikrlash, xotira, diqqat, idrok, tasavvur va elementar tahlil qilish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Maktabga kirayotgan bola o'qituvchining ko'rsatmalarini tinglay olishi, ma'lum vaqt davomida diqqati jamlangan holda ishlashi, oddiy mantiqiy bog'lanishlarni tushunishi va o'z fikrini bir izchillikda bayon eta olishi lozim. Fikrlashning rivojlanganligi bolaga predmet va hodisalar o'rtasidagi bog'lanishlarni anglash, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish imkonini beradi. Xotira esa o'quv materialini eslab qolish va kerakli paytda qayta tiklash uchun zarur. Diqqatning barqarorligi bolaning dars jarayonida chalg'imasdan faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Demak, kognitiv tayyorgarlik maktabdagi o'quv faoliyatining intellektual poydevori hisoblanadi.

Nutqiy tayyorgarlik maktabga tayyorlikning eng muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Chunki maktabdagi barcha o'quv jarayonlari, avvalo, nutq orqali amalga oshiriladi. Bola

o'qituvchining tushuntirishlarini eshitadi, savollarga javob beradi, matn mazmunini ifodalaydi, tengdoshlari bilan muloqot qiladi. Shu sababli uning nutqi ravon, mazmunli va yoshiga mos rivojlangan bo'lishi kerak. Nutqiy tayyorgarlik tarkibiga so'z boyligining yetarliligi, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuza olish, voqea-hodisalarni izchil bayon qilish kabi jihatlar kiradi. Lug'at boyligi keng bo'lgan bola o'z fikrini aniqroq ifoda etadi, o'qituvchini yaxshiroq tushunadi va dars faoliyatida faolroq qatnashadi. Nutqiy rivojlanishning yetarli darajada bo'lishi o'qish va yozishni o'rganish jarayonini ham ancha yengillashtiradi.

Ijtimoiy-emotsional tayyorgarlik bolaning jamoadagi xulqi, hissiyotlarini boshqarishi, kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatga kirishish madaniyatini ifodalaydi. Maktabga kelgan bola sinf jamoasining bir a'zosiga aylanadi. U umumiy qoidalarga rioya qilishi, navbat kutishi, boshqalarning fikrini tinglashi, kerak bo'lsa yordam so'rashi yoki yordam ko'rsatishi kerak bo'ladi.

Emotsional tayyorgarlik esa bolaning o'z his-tuyg'ularini boshqara olishi, yangi muhitdan qo'rqib qolmasligi, muvaffaqiyatsizlikka nisbatan to'g'ri munosabat bildira olishi bilan tavsiflanadi. O'zini boshqara olish, sabr-toqat, mas'uliyat, empatiya, jamoada ishlash kabi sifatlar aynan shu komponent doirasida shakllanadi. Ijtimoiy-emotsional jihatdan tayyor bola maktab muhitiga tezroq moslashadi, o'quv jarayonida kamroq qiyinchilikka duch keladi va tengdoshlari bilan sog'lom munosabat o'rnatadi.

Jismoniy tayyorgarlik bolaning sog'lom o'sishi, jismoniy chiniqqanligi va maktab faoliyatini bajarish uchun zarur harakat ko'nikmalarining shakllanganligini anglatadi. Bu yerda nafaqat umumiy salomatlik, balki mayda va yirik motorika ham muhim o'rin tutadi. Yirik motorika bolaning yurish, yugurish, muvozanat saqlash, gavdasini boshqarish kabi umumiy harakatlarini rivojlantiradi. Mayda motorika esa qo'l panjalari va barmoqlar harakatining aniqligi bilan bog'liq bo'lib, yozuvga tayyorgarlikda alohida ahamiyat kasb etadi. Qalamni to'g'ri ushlash, chizish, bo'yash, qirqish, yopishtirish kabi faoliyatlar mayda motorikani rivojlantiradi. Jismoniy jihatdan yetuk bola dars jarayonida kamroq charchaydi, o'tirish holatini saqlay oladi va o'quv topshiriqlarini bajarishda faolroq bo'ladi.

Maktabga tayyorgarlikning yuqorida qayd etilgan barcha komponentlari bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Ularni alohida rivojlantirish mumkin bo'lsa-da, amalda ular yagona tizim sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, nutqi yaxshi rivojlangan bola o'z fikrini erkin ifodalaydi, bu esa uning ijtimoiy muloqotini yaxshilaydi. Diqqati va xotirasi rivojlangan bola topshiriqni aniqroq tushunadi va muvaffaqiyatli bajaradi, bu esa unda o'ziga ishonchni kuchaytiradi. Jismoniy jihatdan sog'lom bola esa o'quv jarayonida faolroq bo'ladi va topshiriqlarga ko'proq diqqat qaratadi. Shuning uchun maktabga tayyorgarlikni faqat bitta yo'nalish doirasida baholash yoki rivojlantirish pedagogik jihatdan to'liq yondashuv bo'la olmaydi. Mazkur jarayon bola rivojlanishining barcha tomonlarini o'zaro uyg'unlikda shakllantirishni talab qiladi.

Bolani maktabga tayyorlash samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim jarayonining qanday tashkil etilganiga bog'liq. Avvalo, ta'lim muhitining rivojlantiruvchi xususiyatga ega bo'lishi zarur. Bunda bolaga yosh xususiyatiga mos o'yinlar, didaktik materiallar, kuzatish va tajriba elementlari, ijodiy topshiriqlar taqdim etilishi kerak.

Ikkinchi muhim shart shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdir. Har bir bola o'ziga xos rivojlanish sur'ati, qiziqishi va ehtiyojiga ega. Pedagog shu xususiyatlarni inobatga olgan holda individual va differensial yondashuvni qo'llashi lozim.

Uchinchi shart faoliyatga asoslangan ta'limdir. Maktabgacha yoshdagi bola uchun o'yin yetakchi faoliyat hisoblanadi. Shu sababli bilim va ko'nikmalarni shakllantirish o'yin, mashq, suhbat, kuzatish, muammoli vaziyatlar va amaliy faoliyat orqali tashkil etilgani maqsadga muvofiq bo'ladi.

To'rtinchi shart oila va ta'lim muassasasi hamkorligidir. Bolaning maktabga tayyorligi faqat tarbiyachi faoliyati bilan emas, balki ota-onaning uy sharoitidagi tarbiyaviy yondashuvi bilan ham belgilanadi. Oila va pedagog o'rtasidagi hamjihatlik bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy pedagogikada bolalarni maktabga tayyorlashda bir qator samarali yondashuvlar qo'llaniladi. Kompetensiyaviy yondashuv bolada amaliy hayotda va o'quv faoliyatida zarur bo'ladigan tayanch kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa bolaning individual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga yordam beradi. Faoliyatga asoslangan yondashuv orqali esa bola bilimni passiv qabul qilmaydi, balki amaliy harakatlar, o'yin va izlanish asosida o'zlashtiradi. Shuningdek, integrativ yondashuv maktabga tayyorgarlikning barcha komponentlarini bir butun holda rivojlantirishga imkon beradi. Masalan, bitta mashg'ulot davomida bola nutqiy faoliyat, mantiqiy fikrlash, jamoada ishlash va harakatli mashqlarni uyg'un ravishda bajarishi mumkin. Bunday yondashuv bolani maktab hayotiga yaqinlashtiradi va uning moslashuv imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabga tayyorgarlik bolaning maktab ta'limiga muvaffaqiyatli kirib borishini ta'minlovchi murakkab va ko'p omilli pedagogik jarayondir. Uning mohiyati faqat dastlabki bilim berishda emas, balki bolaning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional va jismoniy rivojlanishini uyg'un holda ta'minlashda namoyon bo'ladi. Mazkur komponentlarning har biri alohida ahamiyatga ega bo'lsa-da, ular o'zaro bog'liq holda bolaning umumiy tayyorlik darajasini belgilaydi.

Shu bois maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni maktabga tayyorlash jarayoni ilmiy asoslangan, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan va integrativ pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilishi lozim. Faqat shundagina bolada maktab hayotiga moslashish, o'qishga qiziqish va kelgusidagi ta'lim faoliyatida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur poydevor yaratiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. Ilk qadam davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2018.
2. Nishonova Z.T., Alimuhamedov A.A. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan, 2011.
3. Xolmatova D.N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Yusupova M.M. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.

5. OECD. Starting Strong V: Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education. – Paris: OECD Publishing, 2017.
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2021. – Paris: UNESCO, 2021.